

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (neljas koda)

23. november 2023*

Eelotsusetaotlus – Tarbijakaitse – Direktiiv 93/13/EMÜ – Ebaõiglased tingimused
tarbijalepingutes – Tarbijakrediidileping – Artikli 3 lõige 1 – Oluline tasakaalustamatus –
Muud kui intressiga seotud krediidikulud – Artikli 7 lõige 1 – Tuvastushagi –
Põhjendatud huvi – Artikli 6 lõige 1 – Lepingutingimuse ebaõigluse tuvastamine – Tagajärjed

Kohtuasjas C-321/22,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie
(Varssavi kesklinna rajoonikohus Varssavis, Poola) 22. veebruari 2022. aasta otsusega esitatud
eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 5. mail 2022, menetluses

ZL,

KU,

KM

versus

Provident Polska S.A.,

EUROOPA KOHUS (neljas koda),

koosseisus: koja president C. Lycourgos ning kohtunikud O. Spineanu-Matei (ettekandja),
J.-C. Bonichot, S. Rodin ja L. S. Rossi,

kohtujurist: P. Pikamäe,

kohtusekretär: ametnik M. Siekierzyńska,

arvestades kirjalikku menetlust ja 30. märtsi 2023. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- Provident Polska S.A., esindajad: *adwokat* M. Modzelewska de Raad ning *radcowie prawni*
A. Salbert ja B. Wodzicki,
- Poola valitsus, esindajad: B. Majczyna, M. Kozak ja S. Żyrek,

* Kohtumenetluse keel: poola.

– Euroopa Komisjon, esindajad: M. Brauhoff ja N. Ruiz García,
olles 22. juuni 2023. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,
on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus käsitleb küsimust, kuidas tõlgendada nõukogu 1. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes (EÜT 1993, L 95, lk 29; ELT eriväljaanne 15/02, lk 288; parandus ELT 2023, L 17, lk 100) artikli 3 lõiget 1, artikli 6 lõiget 1 ja artikli 7 lõiget 1.
- 2 Taotlus on esitatud kolmes kohtuvaidluses vastavalt ZLi, KU ja KMi ning Provident Polska S.A. vahel seoses erinevate lepingutingimuste kehtivusega tarbijakrediidilepingutes, mille ZL, KU ja KM sõlmisid Provident Polskaga või ühe teise äriühinguga, kelle õigusjärglane ta on.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

- 3 Direktiivi 93/13 artikli 3 lõikes 1 on sätestatud:
„Lepingutingimus, mille suhtes ei ole eraldi kokku lepitud, loetakse ebaõiglaseks, kui see on vastuolus heausksuse tingimusega ning kutsub esile lepinguosaliste lepingust tulenevate õiguste ja kohustuste olulise tasakaalustamatuse, mis kahjustab tarbijat.“
- 4 Direktiivi artiklis 4 on ette nähtud:
„1. Ilma et see piiraks artikli 7 kohaldamist, võetakse lepingutingimuse hindamisel arvesse lepingu sõlmimise objektiks oleva kauba või teenuse laad ning viidatakse lepingu sõlmimisel kõigile sellega kaasnevatele asjaoludele ning kõigile teistele kõnealuse või muu lepingu tingimustele, millest see sõltub.
2. Tingimuste õiglase või ebaõiglase iseloomu hindamine ei ole seotud lepingu põhiobjekti mõiste ega hinna ja tasu piisavusega võrreldes vastutehinguna pakutavate teenuste või kaubaga, kui kõnealused tingimused on koostatud lihtsas ja arusaadavas keeles.“
- 5 Direktiivi artikli 6 lõike 1 kohaselt:
„Liikmesriigid sätestavad, et ebaõiglased tingimused lepingus, mille müüja või teenuste osutaja on [...] tarbijaga sõlminud, ei ole [siseriiklikes õigusaktides sätestatud tingimustel] tarbijale siduvad ning [et leping jääb muus osas pooltele siduvaks, kui see saab kehtida ka ilma ebaõiglaste tingimusteta].“
[täpsustatud sõnastus]

6 Direktiivi artikli 7 lõikes 1 on sätestatud:

„Liikmesriigid tagavad, et tarbijate ja konkurentide huvides oleksid olemas piisavad ja tõhusad vahendid, et lõpetada ebaõiglaste tingimuste seadmine lepingutes, mis müüjad või teenuste osutajad tarbijatega sõlmivad.“

7 Direktiivi 93/13 artiklis 8 on ette nähtud:

„Liikmesriigid võivad käesoleva direktiivi reguleerimisalas vastu võtta või säilitada asutamislepingule vastavad rangemad sätted, et tagada tarbijate kaitstuse kõrgem tase.“

Poola õigus

Tsiviilseadustik

8 23. aprilli 1964. aasta tsiviilseadustiku (ustawa – Kodeks cywilny) (*Dz. U.* 1964, nr 16, jrk nr 93) põhikohtuasjade asjaolude toimumise ajal kehtinud redaktsioonis on artiklis 58 sätestatud:

„§ 1. Tehing, mis on seadusega vastuolus või mille eesmärk on seadusest kõrvalehoidmine, on tühine, v.a juhul, kui asjakohane säte ei näe ette teisiti, eelkõige kui selles on ette nähtud, et tehing kehtetud sätted asendatakse seaduse asjakohaste sätetega.

§ 2. Tehing, mis on vastuolus heade kommetega, on tühine.

§ 3. Kui tühisus puudutab ainult osa tehingust, jääb tehing ülejäänud osas kehtivaks, kui asjaoludest ei tulene, et ilma tingimusteta, mille tühisus tuvastati, ei oleks tehingut tehtud.“

9 Tsiviilseadustiku artikli 385¹ lõigetes 1 ja 2 on sätestatud:

„§ 1. Tarbijalepingu tingimused, mille suhtes ei ole eraldi kokku lepitud, ei ole tarbijale siduvad, kui need kujundavad tarbija õigusi ja kohustusi viisil, mis on vastuolus heade kommetega ja kahjustab tõsiselt tarbija huve (õigusvastased lepingutingimused). Käesolev säte ei kehti tingimuste suhtes, mis puudutavad poolte põhisooritusi, eelkõige hinda või tasu, kui need tingimused on sõnastatud üheti mõistetavalt.

§ 2. Kui mõni lepingutingimus ei ole lõike 1 alusel tarbijale siduv, jääb leping muus osas pooltele siduvaks.“

10 Tsiviilseadustiku artiklis 405 on sätestatud:

„Igaüks, kes on saanud teise isiku arvelt ilma õigusliku aluseta varalist kasu, on kohustatud selle kasu naturaalselt välja andma, ja kui see ei ole võimalik, siis selle väärtuse hüvitama.“

11 Tsiviilseadustiku artikkel 410 on sõnastatud järgmiselt:

„1. Eelmiste artiklite sätteid kohaldatakse eelkõige alusetute soorituste suhtes.

2. Sooritus on alusetu, kui selle teinud isik ei olnud üldse kohustatud või ei olnud kohustatud isiku ees, kelle kasuks ta soorituse tegi, või kui soorituse alus on ära langenud või kui soorituse

kavandatud eesmärki ei ole saavutatud või kui soorituse tegemiseks kohustav õigustoiming oli tühine ega ole pärast soorituse tegemist muutunud kehtivaks.“

- 12 Tsiviilseadustiku artikli 720 lõikes 1 on sätestatud:

„Laenulepingu kohaselt kohustub laenuandja andma laenusajale üle rahasumma kindlaksmääratud koguses või liigitunnustega asjade omandiõiguse ning laenusaja kohustub tagastama sama koguse raha või sama liiki ja sama kvaliteediga asju.“

Tsiviilkohtumenetluse seadustik

- 13 17. novembri 1964. aasta tsiviilkohtumenetluse seadustiku (ustawa – Kodeks postępowania cywilnego) (Dz. U. nr 43, jrk nr 296) põhikohtuasjade asjaolude toimumise ajal kehtinud redaktsioonis on artiklis 189 ette nähtud:

„Hageja võib nõuda kohtult õigussuhte või õiguse olemasolu või puudumise tuvastamist, kui tal on põhjendatud huvi.“

- 14 Tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 316 lõike 1 kohaselt:

„Pärast kohtuistungi lõppemist teeb kohus otsuse kohtuistungi lõppemise hetkeseisu alusel; eelkõige ei välista asjaolu, et nõue on kohtumenetluse käigus muutunud sissenõutavaks, summa väljamõistmise otsuse tegemist.“

Tarbijakrediidiseadus

- 15 12. mai 2011. aasta tarbijakrediidiseaduse (ustawa o kredycie konsumenckim) (Dz. U. nr 126, jrk nr 715) põhikohtuasjade asjaolude toimumise ajal kehtinud redaktsioonis on artiklis 3 sätestatud:

„1. Tarbijakrediidileping on krediidileping, millega laenuandja oma tegevuse käigus annab tarbijale laenuks või lubab laenuks anda kuni 255 550 [Poola zlotti (PLN)] või selle summa vaste muus vääringus kui Poola valuuta.

2. Tarbijakrediidilepingu all mõeldakse eelkõige:

1) laenulepingut;

[...]“.

- 16 Nimetatud seaduse põhikohtuasjade asjaolude toimumise ajal kehtinud redaktsioonis on artikli 30 lõikes 1 sätestatud:

„Tarbijakrediidilepingus peab olema täpsustatud:

[...]

3) lepingu kestus;

[...]

8) laenu tagasimaksmise tingimused ja tähtajad [...]

[...]“.

Põhikohtuasjad ja eelotsuse küsimused

- 17 ZL, KU ja KM sõlmisid tarbijakrediidilepingud Provident Polskaga või ühe teise äriühinguga, kelle õigusjärglane on Provident Polska.
- 18 ZLiga 11. septembril 2019 sõlmitud leping puudutab 8100 zloti (ligikaudu 1810 eurot) suurust laenu aastase intressimääraga 10%. Lepingu kohaselt on tasumisele kuuluv summa kokku 15 531,73 zloti (ligikaudu 3473 eurot), mida tuleb tasuda 90 iganädalase ligikaudu 172 zloti (ligikaudu 38 eurot) suuruse maksena.
- 19 Tasumisele kuuluv kogusumma hõlmab lisaks laenatud 8100 zlotile (ligikaudu 1810 eurot) 7431,73 zloti (ligikaudu 1662 eurot) suurust laenu kogukulu, mida maksab laenusaja. Laenu kogukulu koosneb esiteks 1275,73 zloti (ligikaudu 285 eurot) suurusest intressist ning teiseks 6156 zloti (ligikaudu 1377 eurot) suurustest muudest kui intressiga seotud krediidikuludest, mille hulka kuuluvad 4050 zloti (ligikaudu 906 eurot) suurune „lepingutasu laenu andmise eest“, 40 zloti (ligikaudu 9 eurot) suurune „ettevalmistustasu“ ja 2066 zloti (ligikaudu 462 eurot) suurune „paindliku tagasimaksegraafiku tasu“.
- 20 „Paindlik tagasimaksegraafik“, millega laenusaja pidi nõustuma, koosneb kahest osast. Esiteks seisneb see selles, et teatud tingimustel antakse laenusajale võimalus lükata edasi kuni neli maksetähtaega, mis lükatakse edasi tavalise tagasimakseperioodi lõpuni, ilma et intress suureneks. Teiseks sisaldab see „tagastamiskohustuse jätkusuutlikkuse tagatist“, millega laenuandja loobub laenulepingu järgi veel võlgnetavast kogu võlast, kui laenusaja sureb lepingu kehtivuse ajal.
- 21 Asjaomase laenulepingu artiklis 6.a on ette nähtud, et summad, mis kuuluvad tasumisele 90 iganädalasel maksetähtajal, tuleb tasuda ainult sularahas laenuandja töötaja kätte viimase külaskäikude ajal laenusaja elukohta.
- 22 KUGa 13. oktoobril 2020 sõlmitud leping puudutab 6240 zloti (ligikaudu 1395 eurot) suurust laenu aastase intressimääraga 7,2%. Summa koosneb sularahas välja makstud 6000 zloti (ligikaudu 1342 eurot) suurusest summast ja 240 zloti (ligikaudu 53 eurot) suurusest summast, mille kohta on lepingus täpsustatud, et see kanti arvelduskontole laenusaja juhiste kohaselt, mis on esitatud laenuaotluses. Lepingu kohaselt on tasumisele kuuluv summa kokku 9450,71 zloti (ligikaudu 2113 eurot), mida tuleb tasuda 60 iganädalase ligikaudu 157 zloti (ligikaudu 35 eurot) suuruse maksena.
- 23 Tasumisele kuuluv kogusumma hõlmab lisaks laenatud 6240 zlotile (ligikaudu 1395 eurot) 3210,71 zloti (ligikaudu 718 eurot) suurust laenu kogukulu, mida maksab laenusaja. Laenu kogukulu koosneb esiteks 385,87 zloti (ligikaudu 86 eurot) suurusest intressist ning teiseks 2824,84 zloti (ligikaudu 632 eurot) suurustest muudest kui intressiga seotud krediidikuludest, mille hulka kuuluvad 556,96 zloti (ligikaudu 125 eurot) suurune „lepingutasu laenu andmise eest“, 40 zloti (ligikaudu 9 eurot) suurune „ettevalmistustasu“ ja 2227,88 zloti (ligikaudu 498 eurot) suurune „paindliku tagasimaksegraafiku tasu“.
- 24 Kõnealusel lepingul on ette nähtud, et iganädalase maksetähtajaga summad tuleb tasuda laenusaja elukohas samadel tingimustel, nagu on kirjeldatud käesoleva kohtuotsuse punktis 21.

- 25 KMiga 7. augustil 2019 sõlmitud leping puudutab 6000 zloti (ligikaudu 1343 eurot) suurust laenu aastase intressimääraga 10%. Lepingu kohaselt on tasumisele kuuluv summa kokku 12 318,03 zloti (ligikaudu 2757 eurot), mida tuleb tasuda 27 igakuise ligikaudu 456 zloti (ligikaudu 102 eurot) suuruse maksena.
- 26 Tasumisele kuuluv kogusumma hõlmab lisaks laenatud 6000 zlotile (ligikaudu 1343 eurot) 6318,03 zloti (ligikaudu 1414 eurot) suurust laenu kogukulu, mida maksab laenusaja. Laenu kogukulu koosneb esiteks 793,83 zloti (ligikaudu 178 eurot) suurusest intressist ning teisest muudest kui intressiga seotud krediidikuludest, mille hulka kuuluvad 4143,15 zloti (ligikaudu 927 eurot) suurune „lepingutasu laenu andmise eest“ ja 1381,05 zloti (ligikaudu 309 eurot) suurune „ettevalmistustasu“.
- 27 ZL, KU ja KM esitasid vastavalt 15. aprillil, 17. mail ja 14. septembril 2021 seoses nende ja Provident Polska vahel sõlmitud lepingutega eraldi hagid Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawiele (Varssavi kesklinna rajoonikohus Varssavis, Poola), kes on eelotsusetaotluse esitanud kohus.
- 28 Eelotsusetaotluse esitanud kohtule kirjalike seisukohtade esitamise viimases staadiumis nõuab iga hageja sisuliselt selle tuvastamist, et temaga seotud laenulepingu tingimustele, mis puudutavad muid kui intressiga seotud krediidikulusid, ei saa tema vastu tugineda seetõttu, et need lepingutingimused on ebaõiglased, kuna need lepingutasud või muud teenustasud on ilmselgelt ülemäära ja ebamõistlikult suured. Need lepingutasud ja muud teenustasud on väidetavalt laenusumma suhtes ebaproportsionaalsed ja tegelikult laenuandja peamine tuluallikas.
- 29 KU nõue puudutab ka 240 zloti (ligikaudu 53 eurot) suurust summat, mille kohta on teda puudutavas laenulepingus märgitud, et see kanti arvelduskontole laenusaja juhiste kohaselt, mis on esitatud laenuaotluses.
- 30 Provident Polska palub jätta ZLi, KU ja KMi hagid rahuldamata ning esitab neist igaühe vastu vastuhagi, milles palub neilt välja mõista summa, mis vastab osale neist igaühega sõlmitud laenulepingu alusel võlgnetavatest ja maksmata lepingutasudest ja muudest teenustasudest. Põhikohtuasjade hagejad nõuavad selle vastuhagi rahuldamata jätmist.
- 31 Esiteks küsib eelotsusetaotluse esitanud kohus, kas direktiivi 93/13 artikli 3 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et ettevõtjale makstavad lepingutasud või muud teenustasud ette nägevad lepingutingimused võib tunnistada ebaõiglaseks üksnes seetõttu, et need lepingutasud või muud teenustasud on ettevõtja osutatava teenusega võrreldes ilmselgelt ülemäära suured.
- 32 Sellega seoses märgib ta, et üldreeglina püüab krediitiasutus katta oma tegevuskulusid ja laenu tagasi maksmata jätmise riske ning teenida kasumit. Talle näib siiski, et põhikohtuasjades ületab tasu, mida laenuandja suhteliselt lühikese aja jooksul võtab, niisugust reeglit, kuna see tasu moodustab mitukümmend protsendipunkti laenatud summast või on isegi sellele summale lähedane.
- 33 Ta leiab, et kulud, mis on seotud „paindliku tagasimaksegraafikuga“ ja „lepingutasuga laenu andmise eest“, on väga suured ega vasta tegelikule teenusele ning „ettevalmistustasuga“ kaetavad tegelikud kulud on väga väikesed. Ta märgib, et need kulud, nagu ka „lepingutasu laenu andmise eest“, on lõppkokkuvõttes seotud üksnes asjaomase laenu andmisega.

- 34 Nende andmete analüüsimine, mis on seotud põhikohtuasjade ja umbes kümne teise kohtuasjaga, mille suhtes on hiljuti teinud otsused selle kohtu eri kojad, kuhu eelotsusetaotluse esitanud kohus kuulub, ajendab viimast arvama, et põhikohtuasjade kostja majandusmudel võib seisneda laenude andmises üsna väikeses summas lühikeseks perioodiks, saades tulu mitte ainult intressist, vaid eelkõige muudest kui intressiga seotud krediidikuludest, mis moodustavad tavaliselt 70–90% laenusummast.
- 35 Veelgi enam, eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et märkimisväärne osa põhikohtuasjade kostja antud laenudest puudutab ühtesid ja samu inimesi. Nimetatud kohus leiab siinkohal, et vaieldamatult on isikud, kes kasutavad lühiajalisi laene, üldjuhul need, kellel on raskusi oma rahaasjadega toimetulemisel ning kes seetõttu ei saa loota laenu saamisele pangast ja kasutavad seepärast selliste krediidiettevõtete teenuseid, kes pakuvad laenu väga ebasoodsatel tingimustel, kusjuures selliste laenude kulud on nii suured, et laenusaaajatel ei ole tihti muud võimalust kui võtta eelmise laenu tagastamiseks uus laen üha suuremas summas, sattudes nii võlakeerisesse, mis lõpuks ületab oluliselt alguses laenatud summat.
- 36 Teiseks on eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekkinud küsimus, kas tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikkel 189 ja artikli 316 lõige 1, nagu neid on tõlgendanud Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus), on kooskõlas direktiivi 93/13 artikli 7 lõikega 1 ja tõhususe põhimõttega.
- 37 Tsiviilkohtumenetluse seadustiku nende sätete kohaselt saab tuvastushagi rahuldada üksnes siis, kui hageja tõendab, et tal on põhjendatud huvi ja kohtuistungil lõpetamise kuupäeva seisuga on põhjendatud huvi säilinud. Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kohtupraktika kohaselt on selline huvi olemas, kui õigusliku olukorra selgitamine on objektiivselt põhjendatud kahtlustega ja on vajalik. See on välistatud eelkõige juhul, kui väidetava õiguse täielikumat kaitset on võimalik saavutada mõne muu hagiga, näiteks seetõttu, et seda õigust on rikutud, mis omakorda annab õiguse nõudele, mida saab kaitsta.
- 38 Võlgniku puhul on tal huvi, et tuvastataks tema kohustuse ulatus või isegi kohustuse olemasolu seni, kuni võlausaldaja ei ole nõudnud selle kohustuse täitmist. Kui täitmist on nõutud, peab võlgnik end kaitsma menetluses, mis puudutab seda kohustuse täitmise nõuet. Samuti, kui võlgnik on tasunud summa sellise kohustuse täitmiseks, mida ta peab kaheldavaks, on tal võimalik kasutada ulatuslikumat hagi kui tuvastushagi, nimelt alusetult saadu tagasinõudmise hagi.
- 39 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimus tuleneb asjaolust, et kuigi tarbija tõendab, et lepingule või selle osadele ei saa tugineda või et leping või osa sellest on tühine, tuleb tema tuvastushagi jätta rahuldamata, kui ta ei tõenda oma põhjendatud huvi. Ka tooks selle mõiste legaaldefiniitsiooni puudumine kaasa lahknevused selles küsimuses tehtud otsustes ja seega ebakindluse tarbijate jaoks, mis võib viia selleni, et nad kõhklevad, kas esitada hagi ettevõtjaga sõlmitud lepingu tingimuste ebaõigluse tuvastamiseks, arvestades ohtu, et hagi jäetakse põhjendatud huvi puudumise tõttu rahuldamata ja nad peavad seega tasuma hagiga seotud kohtukulud.
- 40 Kolmandaks ja viimaseks soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus teada, kas proportsionaalsuse põhimõttega ja õiguskindluse põhimõttega on vastuolus see, kui ZLi ja KU sõlmitud lepingud tühistatakse põhjusel, et lepingutingimus, mille kohaselt võib iganädalasi makseid teha üksnes sularahas Provident Polska töötaja vahendusel viimase külaskäikude ajal laenusaaaja elukohta, on tühine. Nimelt on see lepingutingimus ebaõiglane, kuna see ei anna laenusaaajale eelist, vaid

takistab tal teha igapäevase tagasimakseid tavapärasel viisil pangaülekandega, ning ainus selgitus sellele on, et see annab laenuandjale võimaluse avaldada laenusajale emotsionaalset survet. Järelikult ei ole nimetatud lepingutingimus talle siduv.

- 41 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib selle kohta, et ebaõiglase elemendi väljajätmine lepingutingimusest, millega määratakse kindlaks laenu tagasimaksmise kord, tooks kaasa selle tingimuse sisu muutmise, mõjutades selle olemust, mistõttu ei peaks tarbijale olema siduv see lepingutingimus tervikuna. Selle lepingutingimuse puudumisel ei saaks asjaomaseid lepinguid enam täita, kuna need ei sisalda enam ühtegi sätet tagasimaksmise korra kohta ja neid ei ole võimalik tõlgendada nii, et need lubavad tagasimakseid pangaülekandega, kuna pooled soovisid selle tagasimaksmise viisi välistada. Lisaks ei ole vaja kohaldada riigisisese õiguse dispositiivseid sätteid, sest asjaomaste lepingute täitmise võimatus ei too kõnealustele tarbijatele kaasa eriti kahjulikke tagajärgi, kuna nad oleksid kohustatud tagasi maksuma üksnes laenu põhisumma.
- 42 Neil asjaoludel otsustas Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie (Varssavi kesklinna rajoonikohus Varssavis) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

- „1. Kas direktiivi 93/13 artikli 3 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et see võimaldab tunnistada ebaõiglaseks lepingutingimuse, mis näeb ette ettevõtjale makstava lepingutasu või muu teenustasu summas, mis on ilmselgelt ülemäärane võrreldes tema osutatava teenusega?
2. Kas direktiivi 93/13 artikli 7 lõiget 1 ja tõhususe põhimõtet tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus liikmesriigi õigusnormid või nende tõlgendus kohtupraktikas, mille kohaselt on tarbija poolt ettevõtja vastu niisuguse hagi esitamise korral, milles tarbija nõuab ebaõiglaseid lepingutingimusi sisaldava lepingu või selle osa tühistuse tuvastamist või sellele lepingule või selle osale tuginemise lubamatuse tuvastamist, hagi rahuldamise tingimuseks tarbija põhjendatud huvi olemasolu?
3. Kas direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 ning tõhususe, proportsionaalsuse ja õiguskindluse põhimõtteid tuleb tõlgendada nii, et need võimaldavad asuda seisukohale, et laenuleping, mille üksnes laenu tagasimaksmist käsitlev [...]tingimus tunnistati ebaõiglaseks, ei saa pärast selle tingimuse väljajätmist enam olla siduv ja on seega tühine?“

Eelotsuse küsimuste analüüs

Esimene küsimus

- 43 Esimese küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 93/13 artikli 3 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et ettevõtja ja tarbija vahel sõlmitud laenulepingu muid kui intressiga seotud kulusid käsitlevat lepingutingimust, milles on ette nähtud, et tarbija maksab lepingutasu või muud teenustutasu summas, mis on vastusooritusena osutatud teenusega võrreldes ilmselgelt ebaproportsionaalne, võib pidada ebaõiglaseks.
- 44 Ei tohi unustada, et direktiivi 93/13 artikli 3 lõike 1 kohaselt loetakse eraldi kokku leppimata lepingutingimus ebaõiglaseks, kui see on vastuolus heausksuse tingimusega ning kutsub esile lepinguosaliste lepingust tulenevate õiguste ja kohustuste olulise tasakaalustamatuse, mis kahjustab tarbijat.

- 45 Kohtupraktikas on välja kujunenud, et olulise tasakaalustamatuse kontrollimine ei saa piirduda laadilt kvantitatiivse majandusliku analüüsiga, mis tugineb ühelt poolt lepingu objektiks oleva tehingu kogusumma ja teiselt poolt kõnealuse tingimusega tarbijale pandud kulude võrdlusele. Nimelt võib oluline tasakaalustamatus tuleneda ka üksnes asjaolust, et õiguslikku olukorda, millesse kohaldatavad liikmesriigi õiguse sätted tarbija kui lepingu poole asetavad, on lepinguga piisavalt rängalt riivatud kas seeläbi, et on piiratud tarbijale nende sätete alusel vastavast lepingust tulenevate õiguste sisu, või nende õiguste kasutamise takistamisega või siis sellega, et tarbija kanda on pandud täiendav kohustus, mida ei ole riigisisestes sätetes ette nähtud (3. oktoobri 2019. aasta kohtuotsus Kiss ja CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, punkt 51, ning 16. märtsi 2023. aasta kohtuotsus Caixabank (laenu avamise tasu), C-565/21, EU:C:2023:212, punkt 51).
- 46 Kõnealusest kohtupraktikast tuleneb, et kui liikmesriigi kohus tuvastab, et kvantitatiivsest majanduslikust analüüsist ei ilmne olulist tasakaalustamatust, ei või ta oma analüüsis sellega piirduda. Sellisel juhul peab ta kontrollima, kas taoline tasakaalustamatus tuleneb muust asjaolust, nagu riigisisestest õigusest tulenev piirang või täiendav kohustus, mida ei ole riigisisestes õiguses ette nähtud.
- 47 Seevastu juhul, kui kvantitatiivne majanduslik analüüs näitab olulist tasakaalustamatust, võib selle tuvastada ilma, et oleks vaja uurida muid asjaolusid. Krediidilepingu puhul võib sellise järelduse teha, kui muude kui intressiga seotud kulude vastusooritusena osutatavad teenused mõistlikult ei kuulu lepingu sõlmimise või haldamise raames osutatud teenuste hulka või kui tarbija poolt laenu andmise ja haldamise kulude katteks makstavad summad on laenusummaga võrreldes selgelt ebaproportsionaalsed. Eelotsusetaotluse esitanud kohus peab sellega seoses arvesse võtma teiste lepingutingimuste mõju, et määrata kindlaks, kas need tingimused tekitavad olulise tasakaalustamatuse laenusaja kahjuks (vt selle kohta 3. septembri 2020. aasta kohtuotsus Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 ja C-252/19, EU:C:2020:631, punkt 95).
- 48 Käesoleval juhul väljendab eelotsusetaotluse esitanud kohus kahtlust, kas suhe igale põhikohtuasjade hagejale laenatud summa ja tema kanda jäetud muude kui intressiga seotud kulude kogusumma vahel on proportsionaalne, kuna viimati nimetatud summa näib olevat ilmselgelt ebaproportsionaalne võrreldes nii teenustega, mis on tavaliselt krediidi andmise ja haldamisega lahutamatu seotud, kui ka antud krediidi summaga. Eelmises punktis viidatud kohtupraktikast nähtub, et selline järeldus võib iseloomustada poolte lepingust tulenevate õiguste ja kohustuste olulist tasakaalustamatust direktiivi 93/13 artikli 3 lõike 1 tähenduses.
- 49 Samas peab eelotsusetaotluse esitanud kohus enne kontrollima, kas asjaomaseid muid kui intressiga seotud krediidikulusid käsitlevate lepingutingimuste võimalik ebaõiglus ei ole direktiivi 93/13 artikli 4 lõike 2 alusel välistatud.
- 50 Nimelt ei ole selle sätte kohaselt, võttes arvesse direktiivi artiklit 8, lepingutingimuste ebaõigluse hindamine seotud lepingu põhiobjekti mõiste ega hinna ja tasu sobivusega vastusooritusena pakutavate teenuste või kauba eest, kui kõnealused tingimused on koostatud lihtsas ja arusaadavas keeles.
- 51 Siinkohal ei tohi unustada, et tasu, millega hüvitatakse laenuaotluse või krediidaotluse läbivaatamise, laenu või krediidi andmise või haldamise ning laenuandja tegevusega lahutamatu seotud muud sarnased teenused, mis tulenevad laenu või krediidi andmisest, ei saa lugeda krediidilepingust tulenevate põhikohustuste hulka (vt selle kohta 16. märtsi 2023. aasta kohtuotsus Caixabank (laenu avamise tasu), C-565/21, EU:C:2023:212, punktid 22 ja 23).

- 52 Seevastu ei kuulu lepingutingimused vastusoorituse kohta, mida tarbija võlgneb laenuandjale, või tingimused, mis mõjutavad tarbija poolt laenuandjale makstavat tegelikku hinda, põhimõtteliselt direktiivi 93/13 artikli 4 lõikes 2 viidatud teise tingimuste kategooriasse, välja arvatud osas, milles need käsitlevad küsimust, kas vastusoorituse summa või lepingus ette nähtud hind on sobiv vastusooritusena laenuandja poolt osutatud teenuse eest (vt selle kohta 3. oktoobri 2019. aasta kohtuotsus Kiss ja CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, punkt 35 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 53 Poola valitsus märgib siiski, et tsiviilseadustiku artikli 3851 lõige 1, millega võeti Poola õigusesse üle direktiivi 93/13 artikli 4 lõige 2, lubab analüüsida hinna ja teenuse suhet, kui tegemist on lepingutingimustega, mis ei ole seotud poolte põhisooritustega, kehtestades seega tarbija ulatuslikuma kaitse. Kuivõrd taolise riigisisese sättega antakse artikli 4 lõikes 2 kehtestatud erandile kitsam ulatus, võimaldades ulatuslikumat kontrolli selle üle, kas nimetatud direktiivi kohaldamisalasse kuuluvad lepingutingimused võivad olla ebaõiglased, mida peab kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus, vastab see riigisisene säte aga nimetatud direktiivi eesmärgile, milleks on tarbijate kaitse, ning kuulub liikmesriikidele direktiivi artikliga 8 antud õiguse alla võtta vastu või säilitada rangemad sätted, et tagada tarbijate kaitstuse kõrgem tase (vt selle kohta 3. septembri 2020. aasta kohtuotsus Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 ja C-252/19, EU:C:2020:631, punktid 83–85).
- 54 Lisaks, kuigi liikmesriigi kohtus väidetakse, et selline lepingutingimus on ebaõiglane seetõttu, et laenuandja tegelikult ei osuta teenust, mis võiks endast kujutada vastusooritust lepingus ette nähtud tasu eest, ei puuduta nii esitatud küsimus seda, kas selle tasu suurus ja mis tahes teenus on omavahel sobivad, ega kuulu seega direktiivi 93/13 artikli 4 lõike 2 kohaldamisalasse (vt selle kohta 26. veebruari 2015. aasta kohtuotsus Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, punkt 70 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 55 Peale selle peab eelotsusetaotluse esitanud kohus kontrollima, kas tarbijat teavitati põhjustest, mis õigustavad selle tasu maksmist (vt selle kohta 3. oktoobri 2019. aasta kohtuotsus Kiss ja CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, punkt 41).
- 56 Viimaseks olgu märgitud, et direktiivi 93/13 artikli 4 lõikes 2 ette nähtud erand ei mõjuta igal juhul selle sättega kehtestatud läbipaistvuse nõue, millel on sama ulatus kui direktiivi artiklis 5 sätestatud nõudel ning mida tuleb mõista nii, et kõnealune lepingutingimus peaks olema tarbijale mitte üksnes grammatiliselt arusaadav, vaid et see tarbija suudaks täpsete ja arusaadavate kriteeriumide põhjal hinnata neid majanduslikke tagajärgi, mis võivad tingimuste tõttu talle tekkida (vt selle kohta 3. oktoobri 2019. aasta kohtuotsus Kiss ja CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, punktid 36 ja 37 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 57 Siinkohal olgu meenutatud, et kuigi laenuandja ei pea lepingus täpsustama teatud lepingutingimuses sätestatud lepingutasude või muude teenustasude eest vastusooritusena osutatud teenuste täpset laadi, on oluline, et esiteks võib tegelikult osutatud teenuste laadist mõistlikult aru saada või et selle saab tuletada lepingust kui tervikust ning teiseks peab tarbija suutma kontrollida, et ei oleks kattuvust erinevate tasude vahel või nendega hõlmatud teenuste vahel. Seda tuleb analüüsida, võttes arvesse kõiki asjaomaseid faktilisi asjaolusid, sealhulgas mitte üksnes asjaomasest lepingust sisalduvaid tingimusi, vaid ka reklaammaterjali ja teavet, mida laenuandja lepingu üle peetud läbirääkimistel andis (vt selle kohta 3. oktoobri 2019. aasta kohtuotsus Kiss ja CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, punktid 44 ning 45).

- 58 Sellest tuleneb, et kui eelotsusetaotluse esitanud kohus peaks tuvastama, et asjaomased lepingutingimused ei ole koostatud lihtsas ja arusaadavas keeles, tuleb igal juhul hinnata nende võimalikku ebaõiglust, isegi kui eelotsusetaotluse esitanud kohus peaks muu hulgas leidma, et kõnealused lepingutingimused kuuluvad lepingu põhiobjekti mõiste alla või et tegelikult vaieldakse vastu hinna või tasu sobivusele vastusooritusena pakutavate teenuste eest (vt selle kohta 26. veebruari 2015. aasta kohtuotsus Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, punkt 72 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 59 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb esimesele küsimusele vastata, et direktiivi 93/13 artikli 3 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et kui ettevõtja ja tarbija vahel sõlmitud laenulepingus sisalduvate muude kui intressiga seotud kulude tingimuse võimaliku ebaõigluse kontrollimist ei ole välistatud selle direktiivi artikli 4 lõike 2 alusel koostoimes artikliga 8, võib lepingutingimuse ebaõigluse tuvastada, võttes arvesse asjaolu, et selles lepingutingimuses on ette nähtud, et tarbija maksab lepingutasusid või muid teenustustasusid summas, mis on vastusooritusena osutatud teenusega võrreldes ilmselgelt ebaproportsionaalne.

Teine küsimus

- 60 Teise küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 93/13 artikli 7 lõikega 1 koostoimes tõhususe põhimõttega on vastuolus riigisisised õigusnormid, nagu neid on tõlgendatud kohtupraktikas ning mille kohaselt peab sellise hagi rahuldamiseks, milles tarbija nõuab ettevõtjaga sõlmitud lepingu ebaõiglastele tingimustele tuginemise lubamatuse tuvastamist, tõendama põhjendatud huvi olemasolu, sest leitakse, et selline huvi puudub, kui tarbijal on olemas teine võimalus saada oma õiguste parem kaitse, esitades alusetult saadu tagasinõudmise hagi, või kui tarbija saab esitada tuginemise lubamatuse nõude oma kaitse raames vastuhagi suhtes, mille ettevõtja on tarbija vastu nimetatud lepingutingimusele tuginedes esitanud.
- 61 Sissejuhatuseks olgu meenutatud, et selles valdkonnas liidu erinormide puudumise tõttu tuleb direktiivis 93/13 ette nähtud tarbijakaitse rakendamise kord menetlusautonoomia põhimõttest tulenevalt sätestada liikmesriikide enda õiguskordades. Samas ei tohi see kord olla ebasoodsam võrreldes korraga, mis kehtib sarnastele riigisisestele olukordadele (võrdväarsuse põhimõte), ega olla sätestatud selliselt, et see muudab liidu õiguskorraga antud õiguste kasutamise praktiliselt võimatuks või ülemäära raskeks (tõhususe põhimõte) (13. juuli 2023. aasta kohtuotsus CAJASUR Banco, C-35/22, EU:C:2023:569, punkt 23 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 62 Seega kuulub küsimus tarbija põhjendatud huvi kohta hagi raames, milles palutakse tuvastada ebaõiglastele tingimustele tuginemise lubamatus, nagu ka sellise hagi puhul menetluskulude jaotus, liikmesriikide menetlusautonoomia valdkonda tingimusel, et järgitakse võrdväarsuse ja tõhususe põhimõtteid.
- 63 Mis puudutab täpsemalt tõhususe põhimõtet, millele on käesolevas küsimuses neist põhimõtetest ainsana viidatud, siis tuleb märkida, et iga juhtumit, mille puhul tekib küsimus, kas riigisisene menetlusnorm muudab liidu õiguse kohaldamise praktiliselt võimatuks või ülemäära raskeks, tuleb analüüsida, võttes arvesse selle sätte kohta menetluses tervikuna, menetluse kulgu ja eripära erinevates liikmesriigi ametiasutustes. Neist kaalutlustest lähtudes tuleb vajaduse korral arvesse võtta liikmesriigi õigussüsteemi aluseks olevaid põhimõtteid, nagu kaitseõiguste tagamine, õiguskindluse põhimõte ja menetluse nõuetekohane kulgemine (13. juuli 2023. aasta kohtuotsus CAJASUR Banco, C-35/22, EU:C:2023:569, punkt 25 ja seal viidatud kohtupraktika).

- 64 Peale selle tuleb märkida, et arvestades ettevõtjate suhtes nõrgemas olukorras olevate tarbijate kaitse avaliku huvi laadi ja tähtsust, kohustab direktiiv 93/13 – nagu ilmneb selle artikli 7 lõikest 1 koostoimes selle kahekümne neljanda põhjendusega – liikmesriike sätestama piisavad ja tõhusad vahendid, et lõpetada ebaõiglaste tingimuste seadmine lepingutes, mis müüjad või teenuste osutajad tarbijatega sõlmivad (13. juuli 2023. aasta kohtuotsus CAJASUR Banco, C-35/22, EU:C:2023:569, punkt 22 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 65 Seega annab kõnealune direktiiv tarbijale õiguse pöörduda kohtusse, et tuvastada sellise lepingu tingimuse ebaõiglus, mille ettevõtja on tarbijaga sõlminud, ja jätta see kohaldamata (16. juuli 2020. aasta kohtuotsus Caixabank ja Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 ja C-259/19, EU:C:2020:578, punkt 98 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 66 Lisaks tähendab liikmesriikide kohustus näha ette menetlusnormid, mis võimaldavad tagada üksikisikutele direktiivist 93/13 tulenevate õiguste kaitse ebaõiglaste tingimuste kasutamise eest, tõhusa kohtuliku kaitse nõuet, mida kaitseb ka harta artikkel 47. See kaitse peab muu hulgas olema kohaldatav, kui kehtestatakse liidu õigusele tuginevate hagide läbivaatamist käsitlevad menetlusnormid. Tarbijakaitse ei ole siiski absoluutne. Seega ei tähenda asjaolu, et konkreetse menetlusega kaasnevad teatavad menetlusnõuded, mida tarbija peab oma õiguste teostamiseks täitma, seda, et tal ei ole tõhusat kohtulikku kaitset (vt selle kohta 31. mai 2018. aasta kohtuotsus Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367, punktid 49 ja 50 ning seal viidatud kohtupraktika).
- 67 Siinkohal olgu märgitud, et põhjendatud huvi on peamine ja esimene tingimus, mis peab olema täidetud iga kohtule esitatava hagi puhul (23. novembri 2017. aasta kohtuotsus Bionorica ja Diapharm vs. komisjon, C-596/15 P ja C-597/15 P, EU:C:2017:886, punkt 83). Vältides eelkõige kohtute ülekoormamist hagidega, mille eesmärk on tegelikult saada õigusnõustamist, teenib põhjendatud huvi nõue üldistes huvides olevat korrakohase õigusemõistmise eesmärki ning võib kaaluda üles erahuvid (vt analoogia alusel 31. mai 2018. aasta kohtuotsus Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367, punkt 51 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 68 Järelikult tuleb nõustuda kohtujuristiga, kes oma ettepaneku punktides 30–32 märkis, et tuleb asuda seisukohale, et selline nõue on põhimõtteliselt õiguspärane.
- 69 Ainult juhul, kui menetlusnormid oleksid nii keerulised ja sisaldaksid sedavõrd koormavaid nõudeid, et need läheksid kaugemale sellest, mis on vajalik nende eesmärgi saavutamiseks, mõjutaksid need normid ebaproportsionaalselt tarbija õigust tõhusale kohtulikule kaitsele (vt selle kohta 31. mai 2018. aasta kohtuotsus Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367, punkt 52) ja järelikult oleksid vastuolus tõhususe põhimõttega, kuna see muudab direktiiviga 93/13 tarbijatele antud õiguste kasutamise ülemäära raskeks.
- 70 Käesoleval juhul nähtub Euroopa Kohtu käsutuses olevast teabest, et tarbijad, kes on põhikohtuasjade hagejad, olid asjaomastes lepingutingimustes sätestatud kohustused juba osaliselt täitnud, kui nad esitasid hagid, milles palusid tuvastada, et need lepingutingimused on ebaõiglased. Selles kontekstis näib eelotsusetaotluse esitanud kohus viitavat sellele, et võttes arvesse asjakohaseid riigisiseseid õigusnorme, nagu neid on tõlgendatud riigisisese kohtupraktikas, tuleb talle esitatud tuvastamishagid jätta rahuldamata põhjendatud huvi puudumise tõttu ja nende hagidega seotud kulud tuleb tarbijatelt välja mõista kahel põhjusel.

- 71 Esiteks, kui isik on lepingulise kohustuse – käesoleval juhul osaliselt – juba täitnud, tuleneb see, et ei ole põhjendatud huvi selle kohustuse puudumise tuvastamiseks, asjaolust, et sellel isikul on võimalik esitada hagi, mida peetakse tema õigusi rohkem kaitsvaks, see tähendab alusetult saadu tagasinõudmise hagi, mille raames ta võib nõuda, et tema teine lepingupool maksaks talle tagasi vaidlusaluse kohustuse täitmiseks tasutud summad.
- 72 Teiseks, kui isik vaidleb vastu sellise kohustuse olemasolule, mida ta ei ole veel kas või osaliselt täitnud, kaotab ta oma põhjendatud huvi tuvastushagi esitamiseks, kui tema teine lepingupool esitab hagi selle kohustuse täitmiseks, mille puhul käesoleval juhul on tegemist vastuhagiga, kuna esimesena nimetatud isikul on võimalus tugineda asjaomase kohustuse puudumisele, kui ta teise lepingupoolle hagi raames ennast kaitseb.
- 73 Poola valitsus ei nõustu siiski sellega, et Sąd Najwyższy (kõrgeim kohus) kohtupraktikal, mis käsitleb tsiviilkohtumenetluse seadustiku artikli 189 ja artikli 316 lõike 1 kohaldamist, on eelotsusetaotluse esitanud kohtu kirjeldatud tagajärjed. Ei tohi siiski unustada, et eelotsusetaotluse menetlemisel ei ole Euroopa Kohtu ülesanne teha otsust riigisiseste õigusnormide tõlgendamise kohta ja otsustada, kas nende tõlgendamine või kohaldamine liikmesriigi kohtu poolt on õige, kuna niisugune tõlgendamine kuulub liikmesriikide kohtute ainupädevusse (vt selle kohta 25. novembri 2020. aasta kohtuotsus Sociálna poisťovňa, C-799/19, EU:C:2020:960, punktid 44 ja 45 ning seal viidatud kohtupraktika). Seega on järgmised kaalutlused esitatud eelotsusetaotluse esitanud kohtu antud teabe põhjal.
- 74 Esimeses olukorras, mida on käsitletud käesoleva kohtuotsuse punktis 71 ja nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 41 märkis, tähendaks see, kui tarbija hagi lepingutingimuste ebaõigluse tuvastamise nõudes jäetakse rahuldamata põhjendusel, et puudub asjakohane, mitte igasugune põhjendatud huvi, ja mõistetakse hagejalt välja menetluskulud, suunates teda paremaks kaitseks kasutama muud õiguskaitsevahendit, et menetlustega, mille eesmärk on anda tarbijatele direktiiviga 93/13 ette nähtud kaitse, kaasneksid selgelt ebavajalikud keerukus, koormus, kulud ja õiguslik ebakindlus, mis võivad pärssida tarbijate tahet kasutada sellest direktiivist tulenevaid õigusi, rikkudes seeläbi tõhususe põhimõtet.
- 75 Peale selle tuleb nõustuda kohtujuristiga, kes oma ettepaneku samas punktis rõhutas, et sellises kontekstis nagu põhikohtuasjades tarbija tuvastushagi rahuldamata jätmise ja tarbija kohustus esitada hagi, mis kaitseb tema õigusi rohkem, samas kui eelotsusetaotluse esitanud kohus on igal juhul kohustatud analüüsima õiguslikke probleeme, mida see tuvastushagi ettevõtja esitatud vastuhagi raames puudutab, on vastuolus korra kohase õigusemõistmise üldise huviga, eelkõige menetlusökoonomia nõudega.
- 76 Lõpuks, kui tuleb asuda seisukohale, et teine küsimus puudutab ka käesoleva kohtuotsuse punktis 72 käsitletud teist olukorda, milles tarbija kaotab pärast lepingutingimuse ebaõigluse tuvastamise hagi esitamist oma põhjendatud huvi menetluse käigus seetõttu, et ettevõtja on esitanud vastuhagi selles lepingutingimuses sätestatud kohustuste täitmiseks, siis tarbija hagi rahuldamata jätmise ja menetluskulude väljamõistmine, sõltumata kõnealuse ebaõiglase tingimuse võimaliku ebaõigluse tuvastamisest, tooks kaasa selle, et tarbija kanda jäetakse rahaline risk, mis on seda põhjendamatum, et selle riski realiseerumine sõltuks üksnes ettevõtja menetluslikust algatusest. Kui aga seada sellise hageja hagi menetluskulude jaotus sõltuvusse ettevõtja algatusest, siis pärsib see tarbija tahet kasutada oma õigust pöörduda kohtusse, et tuvastada lepingutingimuse ebaõiglus ja lasta see kohaldamata jätta, millega rikutakse tõhususe põhimõtet (vt selle kohta 16. juuli 2020. aasta kohtuotsus Caixabank ja Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 ja C-259/19, EU:C:2020:578, punkt 98 ning seal viidatud kohtupraktika).

77 Eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb teisele küsimusele vastata, et direktiivi 93/13 artikli 7 lõiget 1 koostoimes tõhususe põhimõttega tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus riigisisised õigusnormid, nagu neid on tõlgendatud kohtupraktikas ning mille kohaselt peab sellise hagi rahuldamiseks, milles tarbija nõuab ettevõtjaga sõlmitud lepingu ebaõiglastele tingimustele tuginemise lubamatuse tuvastamist, tõendama põhjendatud huvi olemasolu, sest leitakse, et selline huvi puudub, kui tarbijal on olemas võimalus esitada alusetult saadu tagasinõudmise hagi või kui tarbija saab esitada tuginemise lubamatuse nõude oma kaitse raames vastuhagi suhtes, mille ettevõtja on tarbija vastu nimetatud lepingutingimusele tuginedes esitanud.

Kolmas küsimus

78 Kolmanda küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 koostoimes tõhususe, proportsionaalsuse ja õiguskindluse põhimõtetega tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus, kui ettevõtja ja tarbija vahel sõlmitud laenuleping tunnistatakse tühiseks juhul, kui tuvastatakse, et ebaõiglane on ainult lepingutingimus, milles on kindlaks määratud perioodilistel maksetähtaegadel tasumisele kuuluvate summade maksmise konkreetne kord, ning et see leping ei saa ilma selle lepingutingimusega kehtida.

79 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib selle kohta, et ainus tingimus, millega määratakse kindlaks kogu asjaomaste laenude tagasimaksmise kord ja maksetähtajad, sisaldab lepingusätet, mille kohaselt võib tarbija teha iganädalasi makseid ainult sularahas Provident Polska töötaja vahendusel, kui viimane külastab tarbija elukohta. Ta leiab, et selline lepingusäte on ebaõiglane sisuliselt seetõttu, et see ei vasta ühelegi muule eesmärgile kui anda laenuandjale võimalus avaldada laenusaaajale õigusvastast survet. Järelikult tuleb see lepingusäte ja järelikult ka kogu lepingutingimus, mille osa see säte on, kehtetuks tunnistada, kuna nimetatud lepingusätte väljajätmisega piirduv sekkumine tähendaks selle lepingutingimuse sisu muutmist, tuues muutuse selle olemusse. Kuna aga puuduvad muud lepingutingimused, mis võimaldaksid kindlaks määrata nende laenude tagasimaksmise korra, on asjaomaseid lepinguid võimatu täita.

80 Mis puudutab ettevõtja ja tarbija vahelise lepingu tingimuse ebaõigluse tuvastamise tagajärgi, siis direktiivi 93/13 artikli 6 lõikes 1 on sätestatud, et liikmesriigid näevad ette, et ebaõiglasel tingimused lepingus, mille müüja või teenuste osutaja on tarbijaga sõlminud, ei ole riigisisestes õigusaktides sätestatud tingimustel tarbijale siduvad ning et leping jääb muus osas pooltele siduvaks, kui see saab kehtida ka ilma ebaõiglaste tingimusteta.

81 Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt on selle sätte, eelkõige selle lause teise osa eesmärk asendada lepinguga loodud formaalne tasakaal lepingupoolte õiguste ja kohustuste vahel tegeliku tasakaaluga, mis taastab nendevahelise võrdsuse, mitte aga tühistada kõik ebaõiglasi tingimusi sisaldavad lepingud, arvestades et asjaomane leping peab jääma põhimõtteliselt kehtima ilma ühegi muu muudatuseta peale selle, mis tuleneb ebaõiglaste lepingutingimuste väljajätmisest. Kui viimati nimetatud tingimus on täidetud, võib kõnealune leping kehtima jääda, kuivõrd riigisisese õiguse kohaselt selline kehtima jäämine ilma ebaõiglaste tingimusteta on õiguslikult võimalik – seda tuleb kontrollida objektiivse lähenemise alusel (vt selle kohta 3. oktoobri 2019. aasta kohtuotsus Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, punkt 39 ja seal viidatud kohtupraktika).

82 Objektiivne lähenemine tähendab eelkõige seda, et ühe lepingupoolte olukorda ei saa käsitada määrava kriteeriumina, mis otsustab ühte või mitut ebaõiglast tingimust sisaldava lepingu edasise saatuse, mistõttu liikmesriigi kohtu hinnang, kas leping saab jääda kehtima ilma nende

tingimusteta, ei saa tugineda lepingu kui terviku tühistamisel pelgalt sellele, et lepingu tühistamine võib olla tarbijale soodne (vt selle kohta 29. aprilli 2021. aasta kohtuotsus Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, punktid 56 ja 57 ning seal viidatud kohtupraktika).

- 83 Direktiivi 93/13 artikli 6 lõike 1 lause teises osas endas ei ole seega toodud kriteeriume, mis reguleerivad võimalust, et leping saab kehtida ka ilma ebaõiglase lepingutingimusteta, vaid see jätab liikmesriikide ülesandeks määrata oma riigisisese õiguses kindlaks üksikasjalik kord, mille järgi tuvastatakse lepingus sisalduva tingimuse ebaõiglus ja millega määratletakse selle tuvastamise konkreetsed õiguslikud tagajärjed. Taoline tuvastamine peab igal juhul võimaldama taastada õigusliku ja faktilise olukorra, milles asjaomane tarbija oleks olnud, kui seda ebaõiglast lepingutingimust ei oleks olemas olnud (vt selle kohta 21. detsembri 2016. aasta kohtuotsus Gutiérrez Naranjo jt, C-154/15, C-307/15 ja C-308/15, EU:C:2016:980, punkt 66).
- 84 Järelikult, kui liikmesriigi kohus leiab, et tema riigisisese õiguse asjasse puutuvate sätete kohaselt ei ole võimalik lepingut ilma selles sisalduvate ebaõiglase tingimusteta kehtima jätta, siis ei ole direktiivi 93/13 artikli 6 lõikega 1 põhimõtteliselt vastuolus, kui leping tunnistatakse kehtetuks (3. oktoobri 2019. aasta kohtuotsus Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, punkt 43).
- 85 Siiski tuleb selle eesmärgi saavutamisel, et taastada õiguslik ja faktiline olukord, milles tarbija oleks olnud ilma ebaõiglase tingimusega, järgida proportsionaalsuse põhimõtet, mis on liidu õiguse üldpõhimõte ning mis nõuab, et seda õigust rakendavad riigisisese õigusnormid ei läheks kaugemale sellest, mis on taotletava eesmärgi saavutamiseks vajalik (vt selle kohta 15. juuni 2023. aasta kohtuotsus Bank M. (lepingu tühistamise tagajärjed), C-520/21, EU:C:2023:478, punkt 73 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 86 Järelikult, välja arvatud juhul, kui objektiivse lähenemise alusel nende järelduste kindlakstegemine, mis tuleb riigisisese õiguse kohaselt teha lepingutingimuse ebaõigluse tuvastamisest seoses selle lepingu kehtivuse või kehtetusega, mille osa see lepingutingimus on, ei jäta liikmesriigi kohtule mingit kaalutlus- või tõlgendamisruumi, ei saa nimetatud kohus järeldada, et leping tunnistatakse kehtetuks, kui õiguslikku ja faktilist olukorda, milles tarbija oleks olnud ilma ebaõiglase tingimusega, on võimalik taastada, jättes lepingu kehtima.
- 87 Sellega seoses olgu meenutatud, et liikmesriigi kohus võib asendada ebaõiglase lepingutingimuse riigisisese õiguse dispositiivse normiga või sättega, mida kohaldatakse asjaomase lepingu poolte kokkuleppel, tingimusel et see toimub kooskõlas direktiivi 93/13 artikli 6 lõike 1 eesmärgiga ning võimaldab taastada lepingupoolte õiguste ja kohustuste vahel tegeliku tasakaalu. Kõnealune erandlik võimalus on piiratud olukorraga, kui ebaõiglase tingimuse kehtetuks tunnistamine kohustaks kohut tühistama lepingu tervikuna, mis tooks tarbijale kaasa eriti kahjulikke tagajärgi, millega teda seeläbi karistataks (vt selle kohta 21. jaanuari 2015. aasta kohtuotsus Unicaja Banco ja Caixabank, C-482/13, C-484/13, C-485/13 ja C-487/13, EU:C:2015:21, punkt 33 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 12. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus D.V. (advokaaditasud – tunnitasu põhimõte), C-395/21, EU:C:2023:14, punkt 60).
- 88 Käesoleval juhul välistab eelotsusetaotluse esitanud kohus sellise võimaluse, kuna asjaomaste lepingute kehtetuks tunnistamine ei kahjusta tarbijaid, kes on lepingud sõlminud.

- 89 Samuti tuleb meenutada, et direktiivi 93/13 sätetega on vastuolus see, kui lepingutingimus, mis on tunnustatud ebaõiglaseks, jäetakse osaliselt kehtima, jättes välja selle osa lepingutingimusest, mis teeb lepingutingimuse ebaõiglaseks, kui niisuguse väljajätmisega muudetakse selle tingimuse sisu, mõjutades selle olemust (29. aprilli 2021. aasta kohtuotsus Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, punkt 70 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 90 See ei ole aga nii juhul, kui lepingutingimuse ebaõiglane element seisneb teistest lepingutingimustest eraldiseisvas lepingulises kohustuses, mida saab selle ebaõiglase laadi suhtes eraldi kontrollida (vt selle kohta 29. aprilli 2021. aasta kohtuotsus Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, punkt 71), kuna lepingusätet, mis näeb ette sellise kohustuse, võib pidada asjaomase tingimuse teistest lepingusätetest lahutatavaks.
- 91 Nimelt ei ole direktiiviga 93/13 nõutud, et liikmesriigi kohus jätaks peale ebaõiglaseks tunnustatud lepingutingimuse välja ka need, mida selliseks ei tunnustatud, kuna kõnealuse direktiivi eesmärk on kaitsta tarbijat ja taastada pooltevaheline tasakaal, jättes kõrvale ebaõiglaseks loetud lepingutingimuste kohaldamise, säilitades samas põhimõtteliselt kõnealuse lepingu muude tingimuste kehtivuse (29. aprilli 2021. aasta kohtuotsus Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, punkt 72 ja seal viidatud kohtupraktika). See nõuanne kehtib ka sama lepingutingimuse erinevate sätete kohta, kui ebaõiglase sätte väljajätmine ei kahjusta selle lepingutingimuse olemust ennast.
- 92 Käesoleval juhul nähtub eelotsusetaotlusest, et ainus lepingutingimus, millega määratakse kindlaks kõik asjaomaste laenude tagasimaksmise tingimused, nagu makstavad summad ja eri maksetähtjad, sisaldab samuti sätet nende maksete tegemise konkreetse korra kohta, mis seisneb maksete tegemises laenusaja elukohas laenuandja töötaja kätte.
- 93 Kui eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangust ei tulene teisiti, võttes arvesse kõiki asjaomaste lepingutega seotud asjaolusid ja asjakohaseid riigisiseseid õigusnorme, on selge, et lepingusäte, millega on määratud kindlaks tarbija maksekohustuse täitmise konkreetne kord, kujutab endast sellist lepingulist kohustust, mis on eraldiseisev käesoleva kohtuotsuse eelmises punktis kirjeldatud ainsa tingimuse teistest sätetest ning on täiendav võrreldes lepingu nende elementidega, mis määravad kindlaks selle lepingutingimuse sisu, näiteks elemendid, mis puudutavad tasumisele kuuluvate summade ja nende maksetähtaegade kindlaksmääramist, millal need maksed tuleb teha. Peale selle ei mõjuta selle lepingusätte väljajätmine asjaomase lepingutingimuse sisu ennast, kuna tarbija on kohustatud täitma oma tagasimaksmise kohustuse vastavalt muudele selles lepingutingimuses ette nähtud tingimustele, valides riigisisese õiguse alusel lubatud makseviiside hulgast mis tahes viisi.
- 94 Lõpuks tuleb esiteks lisada, et direktiivi 93/13 kohaldamisalasse kuuluva lepingutingimuse või vajaduse korral lepingutingimuse ühe elemendi ebaõigluse kohtulik tuvastamine peab põhimõtteliselt tooma kaasa tarbija õigusliku ja faktilise olukorra taastamise, milles ta oleks olnud selle tingimuse või selle elemendi puudumisel (vt selle kohta 15. juuni 2023. aasta kohtuotsus Bank M. (lepingu tühistamise tagajärjed), C-520/21, EU:C:2023:478, punkt 57 ja seal viidatud kohtupraktika). Tõhususe põhimõtte järgimine sõltub seega põhimõtteliselt selliste meetmete võtmisest, mis võimaldavad selle olukorra taastada.
- 95 Teiseks ei saa ebaõiglaste lepingutingimuste keelu konkreetset rakendamist kujutavaid meetmeid pidada õiguskindluse põhimõttega vastuolus olevaks (vt selle kohta 15. juuni 2023. aasta kohtuotsus Bank M. (lepingu tühistamise tagajärjed), C-520/21, EU:C:2023:478, punkt 72). Nimelt, välja arvatud juhul, kui eelkõige kohaldatakse teatavaid riigisiseseid menetlusnorme, täpsemalt neid, mis annavad kohtulahendile seadusjõu, ei saa kõnealune põhimõte kahjustada

direktiivi 93/13 artikli 6 lõikest 1 tulenevat tarbijate õiguse sisu, mille kohaselt ebaõiglaseks loetav lepingutingimus ei ole nende suhtes siduv (vt selle kohta 21. detsembri 2016. aasta kohtuotsus Gutiérrez Naranjo jt, C-154/15, C-307/15 ja C-308/15, EU:C:2016:980, punktid 67, 68 ning 71).

- 96 Eeltoodud kaalutlusi arvestades tuleb kolmandale küsimusele vastata, et direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 koostoimes tõhususe, proportsionaalsuse ja õiguskindluse põhimõtetega tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus, kui ettevõtja ja tarbija vahel sõlmitud laenuleping tunnistatakse tühiseks juhul, kui tuvastatakse, et ebaõiglane on ainult lepingutingimus, milles on kindlaks määratud perioodilistel maksetähtaegadel tasumisele kuuluvate summade maksmise konkreetne kord, ning et see leping ei saa ilma selle lepingutingimusega kehtida. Kui aga lepingutingimus sisaldab lepingusätet, mis on lahutatav nimetatud lepingutingimuse teistest sätetest ja mille ebaõiglust saab eraldi analüüsida ning mille väljajätmine võimaldaks taastada tegeliku tasakaalu poolte vahel, mõjutamata asjaomase lepingu olemust, siis neid põhimõtteid arvestades ei tähenda see säte, et kõnealune lepingutingimus või isegi leping on tervikuna kehtetu.

Kohtukulud

- 97 Kuna põhikohtuasjade poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (neljas koda) otsustab:

- 1. Nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes artikli 3 lõiget 1**

tuleb tõlgendada nii, et

kui ettevõtja ja tarbija vahel sõlmitud laenulepingus sisalduvate muude kui intressiga seotud kulude tingimuse võimaliku ebaõigluse kontrollimist ei ole välistatud selle direktiivi artikli 4 lõike 2 alusel koostoimes artikliga 8, võib lepingutingimuse ebaõigluse tuvastada, võttes arvesse asjaolu, et selles lepingutingimuses on ette nähtud, et tarbija maksab lepingutasusid või muid teenustutasusid summas, mis on vastusooritusena osutatud teenusega võrreldes ilmselgelt ebaproportsionaalne.

- 2. Direktiivi 93/13 artikli 7 lõiget 1 koostoimes tõhususe põhimõttega**

tuleb tõlgendada nii, et

sellega on vastuolus riigisisesed õigusnormid, nagu neid on tõlgendatud kohtupraktikas ning mille kohaselt peab sellise hagi rahuldamiseks, milles tarbija nõuab ettevõtjaga sõlmitud lepingu ebaõiglastele tingimustele tuginemise lubamatuse tuvastamist, tõendama põhjendatud huvi olemasolu, sest leitakse, et selline huvi puudub, kui tarbijal on olemas võimalus esitada alusetult saadu tagasinõudmise hagi või kui tarbija saab esitada tuginemise lubamatuse nõude oma kaitse raames vastuhagi suhtes, mille ettevõtja on tarbija vastu nimetatud lepingutingimusele tuginedes esitanud.

- 3. Direktiivi 93/13 artikli 6 lõiget 1 koostoimes tõhususe, proportsionaalsuse ja õiguskindluse põhimõtetega**

tuleb tõlgendada nii, et

sellega ei ole vastuolus, kui ettevõtja ja tarbija vahel sõlmitud laenuleping tunnistatakse tühiseks juhul, kui tuvastatakse, et ebaõiglane on ainult lepingutingimus, milles on kindlaks määratud perioodilistel maksetähtaegadel tasumisele kuuluvate summade maksmise konkreetne kord, ning et see leping ei saa ilma selle lepingutingimusega kehtida. Kui aga lepingutingimus sisaldab lepingusätet, mis on lahutatav nimetatud lepingutingimuse teistest sätetest ja mille ebaõiglust saab eraldi analüüsida ning mille väljajätmine võimaldaks taastada tegeliku tasakaalu poolte vahel, mõjutamata asjaomase lepingu olemust, siis neid põhimõtteid arvestades ei tähenda see säte, et kõnealune lepingutingimus või isegi leping on tervikuna kehtetu.

Allkirjad